

**CONTRIBUȚII LA STUDIUL MEDICINEI
VETERINARE ROMÂNEȘTI DE LA SFÎRȘITUL
SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX**

de

IOAN TOȘA

Un rol deosebit de important în cadrul cunoașterii tradiționale a animalelor l-a avut și cunoașterea diferitelor boli de care sufereau acestea, atât pentru izolarea și încercarea de vindecare cât mai ales pentru prevenirea apariției bolilor. În dorința de-a aduce o modestă contribuție la cercetarea creșterii animalelor în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului XX vom încerca să prezentăm cîteva aspecte legate de cunoștințele populare despre unele boli de care sufereau oile. Materialul documentar utilizat pentru redactarea prezentului material îl reprezintă informațiile cuprinse în răspunsurile la Chestionarele lui Hașdeu (1884)¹, N. Densusianu (1895)² și Stîna (1926)³. Vom urmări, în ceea ce urmează să prezentăm credințele populare legate de cauzele care determină apariția unor boli, simptomele și tratamentele aplicate de către ciobani sau de către unii bătrâni din sate care știau tainele vindecării.

1. *Călbeaza* este cea mai cunoscută boală în lumea satelor românești de la sfîrșitul sec. al XIX-lea. De această boală sufereau oile și caprele. Se credea că boala apa-

¹ "Programa pentru adunarea datelor privitoare la Limba Română" redactat în anul 1884.

² "Chestionariu despre tradițiunile istorice și antichitățile țărilor locuite de români", partea a I-a 1893, partea a II-a 1895.

La Chestionarele lui Hașdeu și Densusianu s-au primit răspunsuri din următoarele județe ale României de la sfîrșitul sec. al XIX-lea: 1. Bacău – din 20 localități; 2. Botoșani – din 27 loc.; 3. Covurlui – din 93 loc.; 4. Iași – din 98 loc.; 5. Neamț – din 94 loc.; 6. Putna – din 14 loc.; 7. Roman – din 31 loc.; 8. Suceava – din 63 loc.; 9. Tecuci – din 72 loc.; 10. Tutova – din 48 loc.; 11. Vaslui – din 59 loc.; 12. Argeș – din 4 loc.; 13. Brăila – din 40 loc.; 14. Buzău – din 42 loc.; 15. Dâmbovița – din 27 loc.; 16. Ialomița – din 47 loc.; 17. Ilfov – din 12 loc.; 18. Prahova – din 37 loc.; 19. Rîmnicul Sărat – din 26 loc.; 20. Romanați – din 14 loc.; 21. Teleorman – din 33 loc.; 22. Vîlcea – din 16 loc.; 23. Vlașca – din 11 loc.; 24. Dolj – din 86 loc.; 25. Gorj – din 33 loc.; 26. Olt – din 51 loc.; 27. Constanța – din 31 loc.; 28. Tulcea – din 31 loc. și din Transilvania – 71 loc.

³ La chestionarul Stîna al Muzeului Limbii Române din Cluj s-au trimis răspunsuri din județele: Alba – 2 loc.; Arad – 2 loc.; Argeș – 1 loc.; Bacău – 1 loc.; Baia – 2 loc.; Bihor – 3 loc.; Bucovina – 1 loc.; Caraș – 1 loc.; Constanța – 1 loc.; Făgăraș – 12 loc.; Fălcium – 1 loc.; Gorj – 4 loc.; Hunedoara – 5 loc.; Maramureș – 7 loc.; Mureș – 1 loc.; Năsăud – 6 loc.; Neamț – 10 loc.; Orhei – 1 loc.; Roman – 1 loc.; Rîmnicul Sărat – 3 loc.; Severin – 1 loc.; Sălaj – 2 loc.; Sibiu – 2 loc.; Someș – 2 loc.; Tulcea – 1 loc.; Timiș – 3 loc.

re primăvara și toamna⁴, cînd oile pasc pe locuri mlăștinoase⁵. Boala este datorată “viermilor ce trăiesc pe iarbă găsită aici, viermi care intră în ficatul oilor”⁶ sau “dacă mănîncă un soi de iarbă sau mustul acelei ierbi, se îmbolnăvesc de călbează, adică li se fac niște semne ca paraua turcească pe vine, maiuri, iar dacă ajung la fiere animalel moare”⁷. Se mai credea că oile se vor îmbolnăvi de călbează și atunci cînd plouă la sînziiene⁸ (24 iunie).

Animalele bolnave de călbează au capul și gîțul umflat⁹, nu mănîncă¹⁰, din care cauză slăbesc¹¹, le cade lîna¹¹, slobod gușili¹², se albesc vînișoarele de la ochi¹³, umblă cu capul plecat, de parcă îs bete¹⁴, îs mai moi¹⁵ și nu pot ieși la deal¹⁶.

Pentru a se preveni îmbolnăvirea animalelor ciobanii evitau să pășuneze, primăvara și toamna, pe terenurile mlăștinoase.

Pentru tratarea animalelor bolnave se folosea: moarea de curechiu¹⁷; sare prăjită amestecată cu piatră vînată și hrana bună¹⁸; sare arsă la foc, presărătă cu piatră vînată, poprică și hrean care se dă oilor dimineața pe inima goală¹⁹; mujdei de usturoi cu bureți²⁰; strujnic rezultat din stoarcerea uleiului de cînepă, drob de sare ars în foc și cetină de brad²¹; spînz curățat bine peste care se toarnă vinars și se lasă să fermenteze bine după care se dă dimineața câte puțin fără a le da altceva de mâncare toată ziua²²; posconiță de cînepă, urzici cosite vara și frunze de mestecătan curate²³; chisălită de prune sau comină-drojdia ce rămîne după fierberea rachiului²⁴; un amestec de humă, slatină, stroh de cînepă care se fierb într-un cazan pînă ce rămîne ca un bulgăre ce să dă oilor să-l lingă²⁵; un amestec de pleavă de cînepă rînză-ciucuri de arin – fierte bine și puse peste noapte în troaca oilor ca să bea din ea²⁶; un amestec din cenușă de lemn de tei și nisip mărunt²⁷; duc toamna să pască holdă verde²⁸; moare de pepeni,

⁴ În loc. Globul Craiovei, Severin, Negrești, Neamț, Putna.

⁵ În loc. Globul Craiovei, Bonj, Someș, Scurta, Putna, Cîmpulung.

⁶ În loc. Cîmpulung, Bonj, Luța, Făgăraș.

⁷ În loc. Cucuteni, Iași.

⁸ În loc. Orlat, Sibiu.

⁹ În loc Negrești, Neamț.

¹⁰ În loc. Negrești, Viștea de Jos.

¹¹ În loc. Bîrsana, Runcul Salvei, Oprea Cîrțișoara.

¹² În loc. Corbu.

¹³ În loc. Costișa.

¹⁴ În loc. Corbu.

¹⁵ În loc. Viștea de Jos.

¹⁶ În loc. Bîrsana, Rîncul Salvei, Oprea Cîrțișoara.

¹⁷ În loc. Bîrsana.

¹⁸ În loc. Runcul Salvei.

¹⁹ În loc. Cîmpulung.

²⁰ În loc. Runcul Salvei, Cîmpulung.

²¹ În loc. Corbu.

²² În loc. Sălciau de Jos.

²³ În loc. Nepos.

²⁴ În loc. Henderești.

²⁵ În loc. Negrești.

²⁶ În loc. Cîmpulung.

²⁷ În loc. Cîmpulung.

²⁸ În loc. Căget, Viștea de Jos.

chipăruță, piatră vînată și mujdei, toate fierte în clocoț²⁹ și medicamente³⁰. În unele localități se credea că boala n-are leac “leacul e cuțitul”³¹.

2. *Singeratul*, boală de care sufereau oile și vitele cornute. Se credea că boala apare atunci cînd “animalele n-au băut apă timp mai îndelungat”³²; cînd au mîncat mult și lacom³³; cînd au fugit prea mult³⁴; cînd sunt prea grase³⁵.

Animalele bolnave au urechile reci³⁶, nu mânîncă și nu rumegă³⁷, stau culcate³⁸, se trîntesc mereu pe jos și se umflă³⁹, nu se pot ține de turmă⁴⁰.

Tratarea bolii se făcea prin lăsare de sînge din urechi, nas și bot. Cînd se lăsa sînge din urechi se freca urechea stîngă după care cu un cuștaș sau un briceag se taie din vîrf urechii și se lovește cu o nuieluță ca să curgă sîngele⁴¹. Cînd se lăsa sînge din nas se lua o nuia de alun și se vîra pe una din nări frecindu-se pînă curge sînge⁴². Cea de-a treia modalitate de-a lăsa sînge constă în a se face cu un briceag o tăietură în locul puțin adîncit de deasupra ochiului ca să-i curgă sînge⁴³.

În toate cazurile, după ce i s-a lăsat sînge se dădea animalului bolnav să lingă puțin din acel sînge⁴⁴.

3. *Insplinatul*, boală de care sufereau oile și vitele cornute.

Se credea că boala apare atunci cînd animalele au mîncat rapiță udă⁴⁵ sau căpriță “o plantă ce crește pe marginea drumurilor, înaltă de 0,70 m, cu cotorul de grosimea degetului, cu crăci multe și stufoase, frunze argintii acoperite pe față cu un praf, care este foarte succulentă”⁴⁶. De însplinat se îmbolnăveau animalele și atunci cînd beau apă caldă stătuță⁴⁷ sau cînd mânîncă iarbă cu mană: “atunci cînd bate vîntul numit Răsăritul care aduce ceată și mană care strică ierburile și semănăturile, dacă animalele mânîncă acele ierburi se însplinează și mor”⁴⁸.

Animalele bolnave au splina umflată⁴⁹, respiră greu⁵⁰, nu mânîncă și au scuturături⁵¹, se întind și se culcă foarte des⁵².

²⁹ În loc. Cîmpulung.

³⁰ În loc. Felmer, Oprea Cîrțioara, Viștea de Jos, Poiana Sibiului, Madei, Baia de Fier.

³¹ În loc. Cojofenești.

³² În loc. Vișeu de Jos, Săliștea de Vașcău.

³³ În loc. Petroiu.

³⁴ În loc. Lisa.

³⁵ În loc. Secusigiu.

³⁶ În loc. Cojofenești, Crestești, Madei.

³⁷ În loc. Cojofenești, Tg. Ocna, Curățele, Madei.

³⁸ În loc. Curățele.

³⁹ În loc. Tg. Ocna, Madei.

⁴⁰ În loc. Cojofenești.

⁴¹ În loc. Rîmeți, Sălcia de Jos, Bîrsana, Ferești, Curățele, Vișeu de Jos.

⁴² În loc. Crestești, Stănești, Bîlcea.

⁴³ În loc. Cojofenești.

⁴⁴ În loc. Cojofenești.

⁴⁵ În loc. Porumbacul de Jos.

⁴⁶ În loc. Siliștea.

⁴⁷ În loc. Petroiu.

⁴⁸ În loc. Dudești.

⁴⁹ În loc. Șinca Veche.

⁵⁰ În loc. Porumbacul de Jos.

⁵¹ În loc. Nepos.

⁵² În loc. Jibou, Cojofenești, Bîlca.

Pentru prevenirea îmbolnăvirii oamenii aveau grijă ca ele să nu pască căprii⁵³ sau iarba atunci cînd bate Răsăritul⁵⁴.

Tratarea bolii se făcea cu splinăriță și prin înpusături de splină. Splinăriță este o plantă “ce crește prin băltoace, cu flori lucii, de forma splinei. Oamenii o culeg toamna împreună cu rădăcina, o pisează și o dau la animalele bolnave”⁵⁵.

Înpusăturile de splină era tratamentul cel mai utilizat în tratarea bolii. “Se numără trei coaste de la picioarele dinainte, se duce degetul pe groapă pînă la spinare și unde se găsește groapa se înpunge cu un ac sau o sulă”⁵⁶. După ce s-a înpuns animalul bolnav se plimbă puțin⁵⁷.

4. *Căpiatul*, boală de care suferă numai oile. Se credea că boala se ia din păscut⁵⁸ și se datorează unor viermi ce se găsesc în creierul oilor⁵⁹. “În creierul oilor bolnave se găsește o băsicuță cu un lichid cu niște viermi care fac ca osul din direcția băsiciei să se înmoie”⁶⁰.

Oile bolnave de căpiat fug de turmă⁶¹ și se tot învîrtesc pînă ce cad jos⁶².

Se credea că boala n-are leac dar au existat și încercări de tratare a bolii prin turnarea pe nas a unui amestec de otet și piper⁶³ sau prin operație. Operația – *trepanația* – se făcea numai de către cioban: cu experiență deoarece era foarte riscantă: “acolo unde osul se înmoie se crestează cu cuțitul în forma unui unghi cam de 5 cm și se răsfringe osul înafară apoi se agăță băsicuța cu un lemnut băgat în urechile unui ac. Înainte de a trage băsicuța se sterge bine săngele ce curge pentru a se vedea băsicuța care este albă”⁶⁴. Tot pentru extragerea băsiciei se “despică craniul oii bolnave și se scoate băsica ce apasă creerul”⁶⁵ sau “se ia un ac galben și se înpunge în frunte, dacă nimerești o gaură mică și spargi băsica oaia se vindecă”⁶⁶.

Pentru ca să nu se îmbolnăvească oile de căpiat se credea că este bine ca femeile să nu toarcă vinerea și să nu pună ghemul pe masă⁶⁷.

5. *Vărsatul* cunoscut și sub numele de *floricele*⁶⁸ sau *bubat*⁶⁹, era o boală molipsitoare care, dacă nu se trata, în 15 zile omora toate oile din stînă⁷⁰. Oile se îmbolnăveau de vărsat atunci cînd erau ținute în căldură prea mare⁷¹ sau cînd beau apă mocnită⁷².

⁵³ În loc. Siliștea.

⁵⁴ În loc. Dudești.

⁵⁵ În loc. Albești, Voinești.

⁵⁶ În loc. Porumbac, Siciua de Jos; Nepos, Rîmeți, Criștișorul de Sus.

⁵⁷ În loc. Nepos.

⁵⁸ În loc. Gherman.

⁵⁹ În loc. Coțofenești.

⁶⁰ În loc. Porumbacul de Jos.

⁶¹ În loc. Bîrla.

⁶² În loc. Bîrla.

⁶³ În loc. Negrești.

⁶⁴ În loc. Porumbacul de Jos.

⁶⁵ În loc. Corbu, Sarai.

⁶⁶ În loc. Bîrla, Sălciau.

⁶⁷ În loc. Gherman.

⁶⁸ În loc. Globul Craiovei.

⁶⁹ În loc. Viștea de Jos, Dejani, Gherman.

⁷⁰ În loc. Porumbacul de Jos.

⁷¹ În loc. Porumbacul de Jos.

⁷² În loc. Cîmpulung.

Boala se manifestă prin apariția "unor bube rotunde, roșii ca prunele, pe bot și pe piele"⁷³; "niște bășici pline de puroi"⁷⁴ "un fel de rîie care apare pe pielea oii care face ca oaia să se scarpine mereu și să-i cadă lîna"⁷⁵. Oile bolnave de vârsat au fierbințea-lă mare⁷⁶, slăbesc și fac gușă⁷⁷. Fiind o boală molipsitoare la primele simptome ale **apariției ei** oile bolnave se despart de restul tîrlei⁷⁸.

Pentru prevenirea îmbolnăvirii restului oilor acestea se vaccinau, adică "unei oi **bolnave** i se crestează o bubă în patru părți, se ia un ac de argint în care se bagă căteva fire de lînă sau de mătase apoi se introduce acul cu firele prin urechea oilor sănătoase. Oile vaccinate astfel de vârsat nu mai sînt atinse niciodată de această boală"⁷⁹. Vaccinarea se putea face și la oile bolnave luîndu-se vaccin de la altă oaie bolnavă⁸⁰.

Tratarea oilor bolnave se mai făcea și prin spălarea lor cu murătoare de sare⁸¹; zeamă de hluj și tutun⁸² sau cu piele de șarpe⁸³.

6. *Rîia* boală care apare la oi și la capre, atunci cînd sînt ținute peste noapte mai multe într-un grajd închis⁸⁴.

Boala se manifestă prin apariția "unor zgrăbunje pe piele și pe spinare"⁸⁵ care le provoacă animalelor o mîncărime mare⁸⁶.

Pentru tratarea animalelor bolnave de rîie se folosea zeama de tutun cu care se spălau⁸⁷. Pentru o mai mare eficiență tutunul se fierbea în zeamă de varză⁸⁸, sau într-un amestec de petrol și stergoaie⁸⁹. Tot pentru vindecarea rîii se folosea stergoaie care "se fierbe în apă și cu soluția aceea se spălau oile rîioase, o dată sau de două ori"⁹⁰, gazul⁹¹, sau un amestec de unoare cu pucioasă⁹².

7. *Gălbenearea* este o boală de care sufereau oilе și caprele. Se credea că boala apare atunci cînd animalele mânîncă buruieni rele⁹³ sau pasc pe terenuri umede⁹⁴.

Oile bolnave de gălbeneare nu mânîncă, caută mereu pe jos, suflă greu, iar pe ochi

⁷³ În loc. Porumbacul de Jos.

⁷⁴ În loc. Corbu, Sălciau de jos, Coțofenești.

⁷⁵ În loc. Negrești.

⁷⁶ În loc. Luța.

⁷⁷ În loc. Viștea de Jos.

⁷⁸ În loc. Luța.

⁷⁹ În loc. Porumbacul de Sus.

⁸⁰ În loc. Sarai, Scurta, Coțofenești, Șinca Veche, Sălăturcel.

⁸¹ În loc. Secusigiu.

⁸² În loc. Negrești.

⁸³ În loc. Luța.

⁸⁴ În loc. Porumbacul de Sus.

⁸⁵ În loc. Viștea de Jos.

⁸⁶ În loc. Vad.

⁸⁷ În loc. Crăiești, Sarai, Buciumi, Braniștea.

⁸⁸ În loc. Buciumi.

⁸⁹ În loc. Zărnești, Oprea Cîrțișoara.

⁹⁰ În loc. Oprea Cîrțișoara.

⁹¹ În loc. Baia de Fier, Crăiești.

⁹² În loc. Herendești.

⁹³ În loc. Zărnești.

⁹⁴ În loc. Crăiești.

au niște vinișoare galbene care la coada ochiului se înmulțesc⁹⁵; stau triste și își țin urechile în jos⁹⁶, slăbesc⁹⁷.

Tratarea bolii se făcea astfel: "se întoarnă pleoapa ochiului și cu ajutorul unui ac se prinde gălbenarea și se taie cu cuțitul iar peste o jumătate de ceas i se ia sângie și i se dă împreună cu gălbenarea să-l bea"⁹⁸; se curăță ochii cu un briceag se taie venă prin care se scurge veninul"⁹⁹; cu praf de puscă, sare și unt de oaie¹⁰⁰ scrum de oghială neagră de lînă, rădăcină de steghie amestecată cu apă¹⁰¹, rădăcină de lumi-noasă¹⁰², rostopalniță¹⁰³, steghie¹⁰⁴, şofran și gălbenele¹⁰⁵ și lumînărică¹⁰⁶ care se amestecă cu tărîțe și se dau oilor bolnave.

8. *Răsfugul*, boală de care suferă oile caprele și vacile. Se credea că boala apare din cauza umezelii¹⁰⁷.

Animalele bolnave au pulpa împietrită și umflată¹⁰⁸, le coace ugerul din care cauză nu stau la muls și nu pot umbla¹⁰⁹.

Tratarea bolii se face prin frecarea ugerului cu: argint sau pămînt luat din mușuroaiele scoase de cîrtițe¹¹⁰; grăsimi¹¹¹ sau cu saramură¹¹². În localitatea Coțofenești, Putna se credea că boala se poate vindeca dacă "se introduce înțâa oii sau a vacii printr-o piatră lată, rotundă, cu gaură la mijloc și aşa se mulge".

9. *Şchiopul*, boală de care suferă numai oile. Boala se manifestă prin apariția unor răni între unghii¹¹³; un fel de carne vie¹¹⁴, cu puroi¹¹⁵ din care cauză oile nu pot umbla și flămînzesc¹¹⁶.

Pentru vindecare se spăla picioarele animalelor bolnave cu: terpentină și piatră vînătă¹¹⁷; saramură¹¹⁸; cu piatră acră¹¹⁹. "Se curăță unghiile cu cuțitul, se spală cu apă

⁹⁵ În loc. Negrești.

⁹⁶ În loc. Coțofenești, Bîlca.

⁹⁷ În loc. Oprea Cîrșișoara.

⁹⁸ În loc. Negrești, Viștea de Jos.

⁹⁹ În loc. Filioara.

¹⁰⁰ În loc. Corbu.

¹⁰¹ În loc. Sebeșel.

¹⁰² În loc. Baia de Fier.

¹⁰³ În loc. Galați.

¹⁰⁴ În loc. Voinești, Valea Mare.

¹⁰⁵ În loc. Ivănești.

¹⁰⁶ În loc. Drajna de Sus.

¹⁰⁷ În loc. Negrești.

¹⁰⁸ În loc. Cristești.

¹⁰⁹ În loc. Coțofenești.

¹¹⁰ În loc. Sarai.

¹¹¹ În loc. Negrești.

¹¹² În loc. Scurta.

¹¹³ În loc. Slobozia.

¹¹⁴ În loc. Luța.

¹¹⁵ În loc. Cîmpulung.

¹¹⁶ În loc. Sarai.

¹¹⁷ În loc. Bîrsana.

¹¹⁸ În loc. Madei.

¹¹⁹ În loc. Sarai.

rece și se presără sare între ele”¹²⁰; se spală cu zer fierbinte¹²¹, cu fiertură de rădăcină de urzică¹²².

10. *Boala de pulpă*, boală care apare la oi. Oile bolnave se umflă la pulpă. Pentru vindecare se ungea pulpa cu unt de balmoș și un amestec de unsoare cu piatră vînată și unt de flori pe care-l obțin fierbînd în apă tot felul de flori”¹²³; se spală pulpa cu zer fierbinte¹²⁴ sau cu mujdei de usturoi și sare¹²⁵.

11. *Dalacul*, boală de care sufereau caii și oile. Boala apărea toamna și se capătă din iarbă grasă “cînd le bagă ciobanii întregări (iarba întreagă), le adapă apoi le lasă să zacă”. Oile nu măñincă, suflă greu și nu-și găsesc locul¹²⁶. Pentru prevenirea îmbolnavirii oilor se scăldau și erau mutate că pășunea.

Boala se trata cu: usturoi de toamnă bine pisat și oțet care se da oilor să-l bea. Pentru 20 oi trebuie 1/2 kg oțet și o căciulie de usturoi¹²⁷, iar la cai li se da să bea rădăcină de spînz cu oțet¹²⁸.

12. *Scala*, boală cunoscută numai în localitățile din Țara Făgărașului. Se credea că boala apare atunci cînd oile stau în gunoi sau în must de gunoi¹²⁹ din care cauză fac râni la picioare. Pentru vindecarea se ard rănilor cu piatră vînată¹³⁰.

13. *Ariciu*, boală ce apare la oi și la vaci “din cauza șederii animalelor în loc gunoios, plin cu apă”¹³¹ sau cînd “asudă tare și stau în loc de-i curge sudoarea de pe corp pe picioare pînă la copite, acolo se strînge și fiind sărată, foarte iute, intră prin pori și atacă pielea din jurul copitei, după care se umflă picioarele, pielea crapă și carneea dă sînge”¹³².

Ariciu era o boală grea pentru că animalele bolnave nu puteau umbla. Se credea că n-are leac dar se încerca să se vindece boala “arzînd cu unsoare fierbinte și cu piatră vînată”¹³³.

14. *Cîrceagul*, boală de care suferă oile, “pentru oile țigăi era ca un fel de ciu-mă”¹³⁴.

Animalele se îmbolnăveau de cîrceag mai cu seamă în preajma Sînpetru lui dacă erau lăsate să zăcuiască după ploi calde¹³⁵. Oile bolnave întepenesc, au fierbințeli mari, ugerul aici se înfierbîntă, aici se răcea, lîna se întăroșă apoi cădea iar după trei zile oile mor”¹³⁶. Animalele bolnave de această boală nu prea se vindecau.

¹²⁰ În loc. Cîmpulung.

¹²¹ În loc. Sarai.

¹²² În loc. Voinești.

¹²³ În loc. Nepos.

¹²⁴ În loc. Oprea Cîrțișoara.

¹²⁵ În loc. Cîmpulung.

¹²⁶ În loc. Negrești.

¹²⁷ În loc. Negrești.

¹²⁸ În loc. Rabghilești.

¹²⁹ În loc. Luța.

¹³⁰ În loc. Luța.

¹³¹ În loc. Seuleni.

¹³² În loc. Doamna.

¹³³ În loc. Doamna.

¹³⁴ În loc. Beclean.

¹³⁵ În loc. Beclean.

¹³⁶ În loc. Beclean.

15. *Durerea de gură*, boală care apare la oi. Oile nu pot mîncă. Pentru vindecare se spălau în gură cu murătoare de sare¹³⁷.

16. *Durerea de picioare*, boală la care nu se cunoșteau cauzele. Animalele bolnave nu puteau umbla și nici nu puteau sta pe picioare. Pentru vindecare “cînd le dor picioarele se fierb 9 urzici și 9 crengi de alun și cu zeama aceasta se spală picioarele oilor bolnave”¹³⁸. Se mai folosea pentru spălatul picioarelor și dubală de arin obținută prin fierberea cojii de arin¹³⁹, cu saramură¹⁴⁰ și cu “sloii din podul casei care se fierbe astupat ca să nu răsuflé”¹⁴¹.

17. *Fulgerat*, boală de oi cunoscută sub acest nume numai în unele localități din județele Putna¹⁴² și Timiș¹⁴³. Oile bolnave de fulger au capul și urechile umflate. Se trăau tăindu-se la ambele urechi ca să curgă sîngele iar pe rană se punea sare și se freca¹⁴⁴.

18. *Mătrice*, boală care produce dureri în stomac, animalul se tăvălește pe jos. Pentru vindecare se turna pe gîțul oii bolnave unt de lemn și sînge de rătoi¹⁴⁵.

19. *Talanul*, boală care apare numai la cai și “omoară în 24 ore”¹⁴⁶. Tratarea bolii se făcea cu: spînz bine pisat amestecat cu apă care se dă pe gîțul animalului, sau “se trage prin pieptul calului trei fire de spînz”¹⁴⁷; dediței “o plantă ce crește pe cîmp și pe locurile nearate de mulți ani, are un trunchi fragid, gros și moale, floarea galbenă în forma potirului și rădăcina tare cu vije multe de culoarea neagră. Se culege cînd înfloresc. Se creapă pielea din rădăcină, la falcă, sau în orice alt loc și se pune sub piele fișii din rădăcină, apoi se coase”¹⁴⁸.

20. *Tușa*, cînd oile tușesc se tratează dîndu-le să bea dimineața pe inima goală apă în care a mocnit 24 ore steghie și macriș de cîmp¹⁴⁹.

21. *Umflături*. Cînd oile se umflă la burtă trebuie esc frecate cu slatină pînă rîgăiesc¹⁵⁰ sau “se caută mal sau pămînt albastru pe care îl frămînt cu apă sărată apoi fac o turtă pe care o coace în cuptor după care o fărimă o amestecă cu fărină și o dau la oi s-o mânînce”¹⁵¹; frunze de leuștean amestecate cu păcură și cu albuș de ou bătute bine¹⁵².

Cînd oile se umflă de omag li se dă lapte dulce¹⁵³, iar cînd se umflă din cauza lucei se fierbe lucernă și li se dă să bea acea zeamă¹⁵⁴.

¹³⁷ În loc. Secusigiu.

¹³⁸ În loc. În loc. Corbu.

¹³⁹ În loc. Bîrsana, Romos, Madei.

¹⁴⁰ În loc. Corbu.

¹⁴¹ În loc. Curățele.

¹⁴² În loc. Scurta.

¹⁴³ În loc. Gherman.

¹⁴⁴ În loc. Gherman, Scurta.

¹⁴⁵ În loc. Petroiu.

¹⁴⁶ În loc. Cîrjeoani, Docani.

¹⁴⁷ În loc. Bogza.

¹⁴⁸ În loc. Braniștea.

¹⁴⁹ În loc. Braniștea.

¹⁵⁰ În loc. Cîmpulung.

¹⁵¹ În loc. Negrești.

¹⁵² În loc. Călinești.

¹⁵³ În loc. Cîmpulung.

¹⁵⁴ În loc. Negrești.

22. Mușcătura de șarpe. Tratarea animalelor mușcate de șarpe se făcea în mai multe feluri: *prin înpunsături* cu vîrful cuștigului în jurul locului unde a fost mușcată apoi se spală rana cu apă rece de trei ori în trei zile¹⁵⁵; „se înpunge cu sula împrejmul rănii și stoarce mușcătura ca să iasă veninul¹⁵⁶; se arde locul mușcăturii cu fierul în-roșit¹⁵⁷; se freacă locul mușcat cu: un ban de argint care a fost pus în gura primului șarpe văzut și omorât primăvara¹⁵⁸; cu o piele de șarpe¹⁵⁹ cu untură de șarpe omorât în Ziua Crucii descîntată de o femeie iertată cu un cătel de usturoi și un bețigaș luat de la cruci de răspîntie¹⁶⁰ *prin descîntecă* “se descîntă într-un vas cu apă cu trei nuiele de alun pielită preștiă / ținu-se de pielită / pielea de carne / carnea de os / osul de măduvă / măduva de rece / recea de pămînt, după care se freacă locul mușcăturii cu cele trei nuiele¹⁶¹; cu apă neîncepută într-o olală nouă de lut cu nouă fire de iarba muiată în apă”¹⁶².

23. Deocheatul

Se credea că oile pot fi deocheate de “oameni cu ochii răi care vede oaia și se miră”¹⁶². Pentru ca oile să nu fie deocheate de oamenii care se miră de ele, ciobanii, cînd aceștia pleacă, aruncă pietrică în urma lor zicînd: roade piatra asta nu oile mălește¹⁶³. În general pentru a nu fi deocheate oile oamenii le legau fire de tort roșu¹⁶⁴.

Se putea afla dacă oaia a fost deocheată “stingîndu-se cărbuni într-o singie apă proaspătă. Dacă cărbunii se duc la fund e semn că oaia e deocheată”¹⁶⁵.

Oile deocheate se descîntau cu apă neîncepută¹⁶⁶ luată de la nouă fîntîni¹⁶⁷ sau de la o moară ce rotează stînga¹⁶⁸ în care se stîng cărbuni, 9 cărbuni¹⁶⁹ și se pune un pai de mătură și un fir de busuioc¹⁷⁰ sau un fir de ată roșie¹⁷¹. În timpul descîntatului apa se taie în formă de cruce cu un cutit¹⁷² sau cu firul de busuioc¹⁷³. Apa descîntată se punte în tărîte și se dă oilor iar ată roșie se leagă de guță oii¹⁷⁴.

¹⁵⁵ În loc. Ferești.

¹⁵⁶ În loc. Nepos, Globul Craiovei.

¹⁵⁷ În loc. Pîrful Cirjii, Globul Craiovei.

¹⁵⁸ În loc. Beclean, Baia de Fier.

¹⁵⁹ În loc. Corbu.

¹⁶⁰ În loc. Bonț.

¹⁶¹ În loc. Viștea de Jos.

¹⁶² În loc. Cîmpulung.

¹⁶³ În loc. Bîrla.

¹⁶⁴ În loc. Buru.

¹⁶⁵ În loc. Cristele.

¹⁶⁶ În loc. Cristelec.

¹⁶⁷ În loc. Cernădia.

¹⁶⁸ În loc. Răcășdia.

¹⁶⁹ În loc. Corbu.

¹⁷⁰ În loc. Cernădia.

¹⁷¹ În loc. Corbu.

¹⁷² În loc. Răcășdia.

¹⁷³ În loc. Răcășdia.

¹⁷⁴ În loc. Răcășdia.

**ADATOK A XIX. SZ. VÉGI ÉS A XX. SZ. ELEJİ ROMÁN
ÁLLATGYÓGYÁSZAT TANULMÁNYOZÁSHOZ**

Kivonat

E dolgozatban a szerző bemutat néhány népismereti adatot, amelyek előidéznek egyes betegségeket, tüneteket, kezelési módszereket, a faluközösségek keretein belül a XIX. század végén és a XX. század első évtizedeiben.

A felhasznált dokumentális anyag ebben a tanulmányban, válaszok a: "Haşdeu" (1884), "Densușianu" (1893–95) és "Stîna" (1920) kérdőíveire.

A leírt betegségek a következők: 1. májmétely – călbeaza; 2.– sîngeratul; 3. – însplinatul; 4. megkergülés – căpiatul; 5. himlő – vârsatul; 6. rüh – rîia; 7. besárgulás – gălbeaza; 8. tőgy-gyulladás – râsfugul; 9. lesântulás – şchiopul; 10. combfájás – boala de pulpă; 11 lépfene – dalacul; 12. – scala; 13. csüdsömör – ariciul; 14. görcsölés – cîrceagul; 15. szájsáfájás – durerea de gură; 16. lábfájás – durerea de picioare; 17 – fulgeratul; 18. –mătricea; 19. – talanul; 20. köhögés – tuşa; 21 puf-fadás–csömör – umflături; 22 kígyóharapás – muşcatura de şarpe; 23. rontás ("megigézés") – deocheatul.

**CONTRIBUTIONS A L'ÉTUDE DU MEDECIN VETERINARE ROUMAINE
À LA FIN DU XIX-EME AU DEBUT DU XX-ÈME SIÈCLE**

Résumé

L'auteur présente quelques aspects de connaissances populaire en relation avec les causes qui provoque l'apparition de quelques maladies chez les moutons, les symptômes et le traitement de ces maladies dans les collectivités rurales à la fin du XIX-ème et les premiers décennies du XX-ème siècle. Le matériel documentaire essentiel utilisé pour élaborer cette étude sont les réponses aux questionnaires: Haşdeu (1884); Densușianu (1893–95) et Stîna (1926).

Les maladies présentées sont les suivantes: 1. gălbeaza; 2. sîngeratul; 3. însplinatul; 4. căpiatul; 5. vârsatul; 6. rîia; 7. gălbeaza; 8. râsfugul; 9. şchiopul; 10. boala de pulpă; 11. dalacul; 12. scala; 13. ariciul; 14. cîrceagul; 15. durerea de gură; 16. durerea de picioare; 17. fulgeratul; 18. mătricea; 19. talanul; 20. tuşa; 21. umflături; 22. muşcatura de şarpe; 23. deocheatul.